

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Școala doctorală interdisciplinară

Domeniul de doctorat: TEOLOGIE ORTODOXĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

IDENTITATEA NAȚIONALĂ ROMÂNEASCĂ ȘI
MISIUNEA CLERICILOR ORTODOCȘI DIN
TRANSILVANIA PÂNĂ LA ÎNFĂPTUIREA
ROMÂNIEI MARI

doctorand:

Cristian Vlad Irimia

conducător științific:

Pr. Prof. univ. dr. Aurel Pavel

Motto:

“Românii au trebuință astăzi să se întemeieze în patriotism și în curaj și să câștige statornicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi în destul răspândită. Privind la acel șir de veacuri, în care părinții nostri au trăit, la chipul în care ei s-au purtat în viața lor socială, noi am căuta să dobândim virtuțile lor și să ne ferim de greșelile în care au căzut.” (Nicolae Bălcescu)¹

¹ Din istoria pedagogiei românești, Editura de stat didactică și pedagogică, 1957, p. 356:

CUPRINS

1. Introducere	7
1.1. Motivația și importanța cercetării	
1.2. Ipotezele, obiectivele și problematica subiectului cercetării	
1.3. Stadiul cercetării și sursele de informare	
1.4. Încadrarea temei în domeniul Teologie-Misiologie	
1.5. Metodologia cercetării	
1.6. Structura lucrării	
2. Delimitări conceptuale	24
2.1. Religia și identitatea în concepția geopolitică bizantină	
2.2. Națiunea	
2.3. Identitatea națională	
2.4. Valorile naționale	
2.4.1. Patria	
2.4.2. Conștiința națională și interesul național	
2.4.3. Patriotismul și eroismul	
2.4.4. Naționalismul	
2.4.5. Coeziunea civică	
2.4.6. Limba națională	
3. Identitatea românească	70
3.1. Ortodoxia valoare a identității românești	
3.2. Dimensiunea identitară a apărării credinței ortodoxe în Transilvania	
4. Sfântul Andrei Șaguna și rolul său providențial în Biserica Ortodoxă din Transilvania	119
4.1. Repere ale activității șaguniene în sânul națiunii române	

4.2. Catalizarea energiilor românești în Transilvania	
4.3. Reprezentarea națiunii sub aspect politico-național	
5. Educația identitară - misiunea Bisericii Ortodoxe din Transilvania.....	138
5.1. Cultură vs. aculturație în misiunea Bisericii Ortodoxe din Transilvania	
5.2. Limba română – vector al identității naționale	
5.3. Locul educației identitar-naționale în misiunea ierarhilor ortodocși din Transilvania	
6. Slujitorii Sfințelor Altare și lupta națională.....	181
6.1. Conceptualizarea raportului misiune-identitate-emancipare	
6.2. Clerul ardelean și Revoluția de 1848	
6.3. Clericii din Transilvania în slujba idealului național la 1877	
6.4. Afirmarea identitară a clerului ardelean în perioada 1878-1914	
6.4. Misiunea clerului ortodox din Transilvania în Primul Război Mondial	
7. Coordonatele misionare ale activității predicatōriale ale clericilor ortodocși (1849-1918).....	213
7.1. Clericii – mentori ai românilor prin forța cuvântului	
7.2. Misionarii Bisericii Ortodoxe	
7.2.1. Chipul misionar al ierarhului	
7.2.2. Virtuțile preotului și îndatoririle sale misionare	
7.2.3. Adunarea și membrii eparhiali	
7.3. Analiza de conținut a cuvântărilor clericilor ortodocși publicată în presa bisericească (1849-1918)	
7.3.1. Structura mesajului pastoralelor și a comunicărilor bisericești	
7.4. Biserica Ortodoxă din Transilvania și statul	
7.5. Biserica străbună și mesajul ei către națiune	
7.6. Educația poporului vector esențial al misiunii Bisericii Ortodoxe	
7.7. Păstrarea credinței strămoșești fundament al emancipării spiritual-naționale a națiunii românești	

7.7.1. Statornicia în credință și apărarea Bisericii	
7.7.2. Patimile stricătoare de suflet	
7.7.3. Virtuțile creștine	
7.7.4. Ținuta morală a românului în societate	
7.8. Menirea preotului în vremuri de restriște	
Predicile clericilor din Protopopiatul Ortodox al Săliștei (1914-1916)	
8. Repere pentru o misiune identitar-națională.....	324
Concluzii.....	327
Figuri.....	331
Bibliografie.....	340
Anexe.....	382

Introducere

Lucrarea intitulată - „Misiunea identitar – noologică a clericilor ortodocși din Transilvania până la înfăptuirea Unirii de la 1 Decembrie 1918, vector de apărare culturală și expresie a dimensiunii naționale a Bisericii Ortodoxe Române” , coordonată de Pr. Prof. univ. dr. Pavel Aurel analizează rolul exercitat de către arhieriei, preoții și călugării ortodocși din Transilvania în ceea ce privește mișcarea națională realizată de românii ardeleni pentru apărarea și cultivarea identității și spiritualității românești până la realizarea Marii Uniri din 1918, punând accent pe misiunea de propovăduire (comunicare publică) a clericilor.

În procesul de dobândire a cunoștințelor necesare elaborării acestei teze am avut în vedere câteva studii ce au tratat raportul Bisericii Ortodoxe și a misiunii clericilor cu statul și societatea, servindu-mă în acest sens de mai multe lucrări de istoriografie, precum și de volumele apărute cu ocazia sărbătoririi centenarului Marii Uniri, cum ar fi următoarele: „Uniți în cuget și simțiri – Unitatea de credință și neam” (2 vol.), „Biserica Ortodoxă Română și Războiul de Independență” (2 vol.), „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire” (2 vol.) Datorită acestor cărți am putut avea acces la multe studii semnate de diferiți teologi și istorici din spațiul academic românesc care au tratat problematica confluenței dintre misiunea Bisericii și identitatea națională românească.

În cadrul acestei teze de doctorat am realizat o analiză pe baza unei regresii istorice, în vederea reconstituirii unor realități din viața românilor ardeleni și a înțelegerii acestora din perspectiva relației dintre Biserica Ortodoxă și națiunea română.

Motivația care stă la originea acestui demers științific se întemeiază pe următoarele argumente: deși s-au elaborat anumite lucrări de specialitate care surprind procesul de interacțiune și complexitatea raportului dintre misiunea clericilor ortodocși, națiunea română și apărarea națională de tip identitar – noologică, în cadrul acestei teze doresc să aprofundez această relație a clerului ortodox cu propria enorie din prisma analizei predicilor slujitorilor Bisericii. Pe de altă parte am pornit în elaborarea acestei teme de cercetare de la considerarea faptului că studierea rolului social, politic și cultural exercitat de Biserica Ortodoxă și implicit de clericii săi în viața statului, precum și identificarea noilor valențe ale forței reprezentate de identitatea națională în motivarea și susținerea acțiunilor de revendicare și apărare a valorilor și intereselor unei națiuni poate contribui la obținerea unui real progres în ceea ce privește formularea unor judecăți de valoare și dezvoltarea unei ideaticii, ce va putea servi ca reper în fundamentarea dimensiunii naționale a Bisericii Ortodoxe Române.

Ideea de cercetare care stă la baza prezentului demers științific se sprijină pe realitatea că identitatea națională și religia au în centru persoana umană, iar convingerile religioase încadrează viața umană în anumite trăsături și tipare ce pot fi interpretate ca fiind relevante pentru procesul de formare și apărare al unei națiuni. Lucian Blaga² atrage atenția asupra faptului că persoana umană își desfășoară existența ca "eu gânditor" atât în sfera lumii văzute cât și în aria tainei și a misterului, iar acest lucru indică faptul că studiul referitor la manifestarea umanului trebuie să facă referire nu doar la aspectul exterior al manifestării acestuia, ci și la forul sufletesc care este circumscris domeniului Teologiei; astfel că aprofundarea studiului cu privire la relația dintre identitatea națională și misiunea Bisericii poate oferi perspective de cercetare deosebit de promițătoare, din punctul de vedere al măsurilor și al doctrinei ce va sta la baza construirii sau reconstruirii, ori a preservării națiunii și a statului național. Pornind de la concepția promovată de Părintele Dumitru Stăniloae care susține că cadrul existențial al umanului atât în registrul său natural cât și în cel spiritual poartă pecetea națională și nu se poate concepe în afara vieții trăite în Dumnezeu, iar o națiune nu poate face abstracție în progresul ei de latura spirituală ce presupune realizarea sa creștină sau entelehia ei, putem deduce că studierea temei naționalului se încadrează din punct de vedere conceptual în aria Teologiei.

Dacă luăm în considerare că realizările valoroase și durabile ale oamenilor de-a lungul timpului sunt produsul nu doar al inteligenței ci și al credinței și pot fi înțelese ca fiind revărsarea darului lui Dumnezeu asupra creației, atunci cercetarea temei pe care o incumbă titlul trebuie să se realizeze printr-o abordare interdisciplinară, ce vizează domeniile Teologiei, Istoriei și Sociologiei.

Tratarea acestei teme este de un interes major, întrucât aduce mărturii cu privire la relația dintre identitatea națională (națiune) și realitatea religioasă, oferind astfel perspective asupra cercetării și definirii conceptului de Biserică Națională.

Elaborarea lucrării a pornit de la cunoașterea realităților trăite de românii din Transilvania, care au făcut obiectul mai multor articole și studii de istoriografie și se bazează pe valorificarea presei bisericești, ce conține mesajul adresat de clericii ortodocși către națiunea română.

Obiectivul principal urmărit în elaborarea cercetării a fost constituirea unei imagini concrete asupra rolului pe care l-au avut clericii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania în desfășurarea mișcării de emancipare națională și în preservarea valorilor naționale.

² Lucian Blaga în articolul intitulat "Artă și valoare" publicat în Ziarul *Gândirea*, ianuarie, 1939, p. 31:

Pentru a studia dimensiunea națională a misiunii clericilor ortodocși și rolul factorului etnico-religios asupra socialului, mi-am propus să mă informez cu privire la raporturile și relațiile ce au avut loc în Transilvania între politica guvernamentală și națiunea română până la data de 1 Decembrie 1918 și am recurs la efectuarea unei analize a faptelor și mesajelor ce au aparținut clericilor Bisericii Ortodoxe Române, încercând să stabilesc rolul acestora în desfășurarea luptei de emancipare națională.

Pentru cunoașterea acestei problematice am efectuat o analiză privind înțelegerea misiunii clericale, în sensul obținerii unor rezultate concrete privind conceptualizarea dimensiunii naționale a Bisericii Ortodoxe Române și a integrării acesteia în sfera resurselor de apărare culturală a unei națiuni. De asemenea, mi-am propus ca prin efectuarea acestui demers științific să valorizez trecutul prin formularea acelor învățăminte pentru viitor care să ajute la obiectivarea unor direcții și măsuri specifice ce pot fi asimilate de către strategia de apărare ontologică și culturală a poporului român.

Una dintre ipotezele pe care mi-am întemeiat acest demers științific este aceea că cultivarea și păstrarea patrimoniului cultural identitar românesc ce asigură resursele și valorile ce stau la baza strategiei de apărare a unei națiuni, precum și eforturile depuse în direcția susținerii și consolidării identității naționale, reprezintă indicatorii principali ce configurează starea de echilibru și progres a unei națiuni, iar aceștia constituie obiectul activității coroborate a instituțiilor Statului și a Bisericii, în calitate de gestionari ai intereselor și obiectivelor societății pe care o conduc.

O altă ipoteză care fundamentează această lucrare științifică se referă la cercetarea funcției socio-politice exercitate de clerici în desfășurarea dinamicii procesului de luptă identitară națională, din prisma rolului pe care l-au exercitat în societate în calitate lor de întâistătători (lideri, conducători) ai comunității încredințate spre păstorire și educatori (formatori de opinie)³.

Studiul asupra activității Bisericii Ortodoxe Române realizate pe planul - diplomatic, politic, cultural, misionar, bisericesc și chiar militar, în sensul protejării valorilor identitar-naționale românești în Transilvania a avut ca scop general studierea rolului îndeplinit de factorul religios în refacerea conexiunilor dintre entitatea Statului și esența (seva) națiunii - spirituală, mentală, religioasă, culturală, lingvistică și socială prin activitatea depusă de clerici. De asemenea, reconstituirea faptelor istorice săvârșite de națiunea română în legătură

³ C. Rudnean îi numește pe clerici "luminătorii și îndrumătorii zilnici" ai poporului român de care acesta a ascultat fără cârtire sau sentiment de îndoială pe tot parcursul istoriei sale naționale. ("Factorul religios determinant în istoria națională", 1931)

cu Biserica Neamului și clasa politică evidențiază anumite trăsături esențiale ale aspectelor de manifestare și evoluție a luptei românilor din Transilvania pentru păstrarea identității naționale și refacerea unității politico-statale realizate la 1 Decembrie 1918.

În cuprinsul său, lucrarea pune accentul pe interacțiunea factorului politic cu cel religios în realizarea deznaționalizării românilor transilvăneni, recuperează mărturii documentare ce caracterizează rezistența identitară a comunității românești, analizează și valorizează misiunea clericilor ortodocși în raport cu valorilor naționale românești și urmărirea intereselor naționale.

Întrucât în realizarea demersului științific m-am orientat pe direcția reprezentării elementelor ce fac referire la realitatea istorică, individ, instituții și societate în spațiul transilvan, în vederea observării și interpretării acelor semnificații care relaționează cu domeniul mișcării naționale a românilor și cu domeniul misiunii clericilor, direcțiile ce au stat la baza cercetării au fost următoarele:

- cunoașterea măsurilor politico-religioase ce au avut ca scop deznaționalizarea românilor; reconstituirea veridicității faptelor pe temeiul analizării informațiilor furnizate de sursele bibliografice;
- configurarea efectelor administrative, religioase, culturale și sociale ale politicilor guvernamentale, bisericești și civile;
- identificarea misiunii cinului preoțesc și monahicesc din Mitropolia Ortodoxă a Ardealului ce au vizat aspectele de viață ale națiunii române.

Pe parcursul regresiei istorice pe care am realizat-o în cadrul acestei lucrări am rememorat misiunea Bisericii Ortodoxe care atestă poziția clerului ardelean față de ofensiva catolică și protestantă coroborate cu politica de stat austro-ungară și am obținut rezultatele ce oferă răspunsul cu privire la întrebarea: Care a fost rolul clericilor ortodocși în păstrarea identității naționale a românilor în perioada stăpânirii austro-ungare din Transilvania?

În cadrul studiului pe care l-am efectuat cu privire la rolul clericilor în prezervarea valorilor identitare și a stării de securitate identitar – noologică a românilor din Transilvania am cules acele informații care m-au ajutat să configurez modelul teoretic și reprezentativ, pe care l-am supus observației, examinării critice și interpretării.

Culegerea de date cu privire la desfășurarea faptelor istorice, cât și realizarea analizei de conținut a mesajelor clericilor ortodocși ardeleni m-a ajutat să desprind atât din punct de vedere empiric cât și fenomenologic acele semnificații, care mi-au servit ca suport pentru înțelegerea rolului național al misiunii Bisericii Ortodoxe Române în Transilvania.

La începutul elaborării tezei de doctorat am recurs la culegerea informațiilor prin documentarea bibliografică, ce a presupus consultarea lucrărilor istorice - cărți, studii și articole tematice, corpusuri legislative, lucrări statistice, periodice, lucrări de arhivă și șematisme, precum și a altor surse, cum ar fi: pastoralele și discursurile publicate în presa bisericească a vremii, lucrările despre națiune, nationalism, românism, securitate, etc.

Pe parcursul cercetării am îmbinat metoda bibliografică cu cea a analizei de conținut, am folosit procedeele specifice analizei (comparația, raționamentul și observarea) și sintezei (clasificarea și gruparea), iar valorificarea informațiilor am realizat-o prin tipurile de cercetare: calitativă și cantitativă, atât pe baza raționamentului inductiv cât și a celui deductiv.

Noutatea pe care o aduc prin prezentul studiu este reprezentată de sursele inedite de informare, pe care mi-am bazat cercetarea; și mă refer la colecția publicațiilor "Foaia Diecezană a Episcopiei Ortodoxe Române a Caransebeșului", "Biserica și Școala" a Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului și "Telegraful Român" - publicația Mitropoliei Ortodoxe Române a Transilvaniei, din cadrul căreia am identificat un număr de 210 articole publicate în perioada anilor 1849-1918, pe care le-am selectat parcurgând un volum de 4.884 de publicații. Mi-am întemeiat studiul și pe două surse inedite cum ar fi: cele 36 de predici ce aparțin mai multor preoți ortodocși din Protopopiatul Săliștei (jud. Sibiu), ce au văzut lumina tiparului mai întâi în anul 1916 prin strădania părintelui protoiereu Dr. Ioan Lupaș⁴; precum și volumul de cuvântări ale ierarhilor români din Transilvania rostite de către aceștia în Casa Magnaților ce au fost recent traduse din ungurește în românește și oferite tiparului anul trecut (2020).⁵

Cercetarea pe care am realizat-o în cadrul acestei teze a avut ca temă identificarea particularităților comunicării, stabilirea determinantelor și a efectelor sociologice create de către clericii ardeleni, prin mesajul acestora adresat către propria enorie ortodoxă din Transilvania.

Datele și proprietățile fenomenelor sociale pe care le-am cules în mod empiric prin studierea surselor istoriografice le-am contabilizat sub forma unor coeficienți pe care i-am ordonat în vederea interpretării, comparării și analizării lor.

Cercetând calitativ unitățile de analiză, (articolele) am desprins înțelesul ce face referire la aspectul simbolic, atitudinal și comportamental al textelor propriu zise și am

⁴ *Mângâiați poporul! Cuvântări bisericești*, Editura Andreiană, Sibiu, 2019.

⁵ Dăncilă-Ineoan Andreea, Eppel Marius, Iudean Ovidiu-Emil, *Polifonii politico-cleziastice (1867-1918)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2020.

coroborat aceste rezultate cu analizarea însăși a evenimentelor istorice surprinzând fenomenul social în integralitatea manifestării sale, ținând cont de interacțiunea factorilor sociali, dinamica și complexitatea realității și de contextul istoric și influențele acestuia asupra aspectelor identitare și naționale studiate.

Pentru realizarea studiului de conținut a unităților de analiză am folosit următoarele procedee – am selectat citatele reprezentative pentru tema, respectiv dimensiunile ce constituie obiectivul de studiat, am urmărit frecvența semnificațiilor difuzate de textul cercetat și astfel am identificat cuvintele cheie sau asocierile de cuvinte aferente variabilelor și dimensiunilor conform tabelelor. Folosindu-mă de instrumentul cercetării cantitative am recurs la asocierea și numărarea acestor cuvinte cheie în vederea obținerii unor deducții de valoare cu privire la gradul de implicare și efectele cauzate de clericii ortodocși din Transilvania în sânul națiunii române, sub aspectul cultivării identității naționale/naționalității prin:

- conștientizarea apartenenței românilor la națiunea/etnicitatea românească, asumarea teritoriului transilvan ca fiind Țara/Patria străbunilor și revendicarea ei ca fiind o valoare românească, reprezentarea limbii române și a religiei răsăritene ca fiind resursele principale în afirmarea românilor ca națiune, urmărirea și împlinirea aspirațiilor și a obiectivelor naționale – organizarea statală, progresul, apărarea, asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale;
- generarea de către clericii ortodocși ardeleni în sânul națiunii române din Transilvania a unor acțiuni umane specifice, ce au avut ca scop urmărirea intereselor naționale românești reprezentate de autodeterminare și apărare și identificarea modului de influențare (propagandă), sensibilizare și mobilizare a gândirii, atitudinii și acțiunii umane exercitate asupra românilor ardeleni de către reprezentanții Bisericii ortodoxe din Transilvania prin mesaj (propovăduire). În realizarea analizei evaluative am avut în vedere ca obiecte atitudinale: unitatea socială (comunitatea românească ardeleană) și procesul social (renașterea națională) și am recurs la considerarea și coroborarea datelor oferite de determinările sociale relevate de către aceste unități și anume: coeziunea națională, patriotismul, determinarea, responsabilizarea, etc.

Pentru a obține informații obiective în legătură cu rolul îndeplinit de clericii ortodocși din Transilvania în lupta națiunii române pentru prezervarea valorilor sale identitare și a apărării identitar-noologice am evaluat fiecare discurs (predică, pastorală), desprinzând conținutul atitudinal și intensitatea voinței exprimate de emițător. Înmagazinarea cuvintelor și

a asocierii de cuvinte cheie în cadrul dimensiunilor valorilor naționale, pe care le-am grupat ținând cont de sensul semantic și simbolic al acestora m-a condus la identificarea unor caracteristici și la stabilirea structurii specifice a cuvântărilor analizate.

În cuprinsul său, lucrarea pune accentul pe interacțiunea factorului politic cu cel religios, recuperează mărturiile documentare ce caracterizează rezistența identitară a comunității românești, analizează și valorizează misiunea clericilor ortodocși în raport cu valorilor naționale românești și urmărirea intereselor naționale.

Teza de doctorat a fost structurată în șase capitole (excluzând introducerea care reprezintă capitolul întâi al lucrării) ce cuprind în mod sistematic toate aspectele necesare edificării științifice și a înțelegerii subiectului pe care îl incumbă titlul lucrării. Conținutul rezumativ al capitolelor îl prezint după cum urmează:

În capitolul II prezint câteva aspecte legate de misiunea clerului ortodox în arhitectura geopolitică bizantină, cu scopul de a înțelege originile și coordonatele tradiționale ce caracterizează misiunea Bisericii Ortodoxe în lume și apoi definesc națiunea, identitatea națională și valorile naționale. Mărturiile înregistrate prin regresia istorică realizată în cadrul capitolului "Misiunea clerului ortodox și apărarea în concepția geopolitică bizantină" reclamă faptul că clericii ortodocși au dorit să ia parte la decizia politică și s-au implicat în configurarea vieții sociale, simțindu-se datori a imprima lumii chemarea hristică la adevăr, unitate și virtute, contribuind la susținerea intereselor și a valorilor statului, pe care îl considerau că trebuie să îndeplinească prin acțiunile sale rolul unui braț al lui Dumnezeu în lume. În perioada Imperiului Bizantin se remarcă faptul că procesul de apărare a avut ca principiu călăuzitor acceptarea etnicității popoarelor și atenuarea acestei diversități prin credința ortodoxă ca liant identitar, ce avea un rol esențial în configurarea identității romanice a persoanelor ce erau în componența imperiului.

Tot în capitolul al II-lea am definit națiunea, identitatea națională și valorile naționale, am explicat procesul formării lor și totodată am realizat o conceptualizare a relației dintre religie și aceste noțiuni încercând să explic raportul dintre Ortodoxie și apărarea identitar-culturală.

Pentru a ușura procesul de înțelegere cu privire la rolul îndeplinit de misiunea clericală prin comunicare, educație și cultură în cadrul formării valorilor conținute de matricea identității naționale pe de-o parte și procesul de apărare națională pe de altă parte, am recurs la definirea următoarelor concepte: patria, conștiința națională, interesul național, patriotismul, eroismul, naționalismul, coeziunea civică și limba națională.

În capitolul al III-lea tratez aspecte ce caracterizează identitatea românească și argumentez faptul că Ortodoxia reprezintă o componentă a matricei naționale românești; am analizat impactul și efectele manifestării politicii stăpânirii austro-ungare și a misiunii religiilor catolică și calvină asupra forului identitar – noologic al românilor din arealul Transilvaniei și am studiat rolul misiunii clericilor ortodocși în genealogia identitară a națiunii române

În capitolul al IV-lea prezint modelul instituit de Sfântul Andrei Șaguna cu privire la raportul Bisericii Ortodoxe cu națiunea română și puterea de stat. Rememorarea mărturiilor despre Sfântul Andrei Șaguna îl recomandă pe acesta un adevărat lider în conducerea națiunii române din Transilvania, datorită faptului că a întrunit în sine următoarele calități:

- conștiința și simțul datoriei de a se implica cu toată ființa sa în lupta românilor pe teren național;
- asumarea rolului de reprezentant al tuturor românilor;
- viziune strategică – cultivarea și exploatarea relației cu reprezentanții de la Viena;
- curaj, determinare și spirit de sacrificiu;
- adoptarea căii pașnice - folosirea armei culturale în urmărirea dezideratelor naționale.

Datele istoriografice îl încadrează pe Mitropolitul Andrei Șaguna în tiparele unei personalități care a știut să depășească neajunsurile fragmentarității, reușind prin forța sa de convingere să mobilizeze energiile națiunii române pe direcția luptei naționale, oferind prin Statutul de Organizare al Bisericii Ortodoxe spațiul și mijlocul pentru împlinirea acestor aspirații.

Recuperarea informațiilor cu privire la implicarea Mitropolitului Andrei Șaguna pe scena politică ne edifică asupra faptului că acesta a conceput lupta pentru dobândirea drepturilor naționale (recunoașterea națiunii, folosirea limbii române, participarea la viața politică, etc.) în consonanță cu participarea tuturor românilor la viața constituțională și procesul electoral, calificându-le pe acestea ca fiind alături de spiritul activist și patriotic, adevărate instrumente în urmărirea dezideratelor naționale românești.

Activitatea națională a Mitropolitului Andrei Șaguna pe plan extern, s-a centrat pe următoarele coordonate:

- Sf. Andrei Șaguna s-a străduit să obțină bunăvoința reprezentanților de la Viena în susținerea cauzei naționale a românilor, asigurându-i pe aceștia de

loialitatea cetățenească, de menținerea ordinii și a respectării îndatoririlor sociale de către români;

- Mitropolitul Transilvaniei a dat dovadă de fine abilități diplomatice (persuasiune, cunoașterea protocolului, folosirea limbilor germană și maghiară, menținerea prieteniei cu unii din oamenii influenți de la Curtea din Viena, etc.) în susținerea cauzei românești.

Virtutea care l-a ajutat pe Sfântul Andrei Șaguna să lupte pentru ridicarea națiunii românești din Transilvania sub toate aspectele – politic, economic, social, religios, etc. a fost viziunea sa holistică cu privire la conceperea acțiunilor ce vizau urmărirea intereselor naționale. Așadar întâistătătorul Bisericii Ortodoxe a reușit să armonizeze: dorința arzătoare cu echilibrul și diplomația; unicitatea și personalitatea oamenilor cu deviza comună și deosebirea confesională cu trezirea interesului național, reușind să angajeze întreaga energie a națiunii române sub același stindard.

Mărturiile istorice înregistrate confirmă faptul că Sfântul Andrei Șaguna a fundamentat lupta de emancipare națională pe cultivarea și manifestarea spiritului competitiv al românilor în toate domeniile vieții sociale: politică, educația, cultură, agricultură și industrie.

Raportându-se la ideea potrivit căreia un război nu poate fi câștigat fără aplicarea unei strategii inteligente, Sfântul Mitropolit Andrei Șaguna a considerat că formarea unei clase intelectuale, care să cultive valorile identitare în sânul națiunii române din Transilvania reprezintă o condiție fără de care procesul de redeșteptare națională nu ar fi fost pe deplin realizabil; drept pentru care a acordat o atenție deosebită acestei componente culturale a luptei naționale prin formarea în școlile Bisericii pe care o păstora viitoarele cadre, ce aveau să ducă pe tărâmul minții și al sufletului românilor această misiune.

În capitolul al V-lea cercetez rolul misiunii Bisericii Ortodoxe din Transilvania în promovarea educației pe teme naționale.

În capitolul al VI-lea am evaluat modul și gradul implicării clericilor ortodocși în lupta națiunii române pentru împlinirea dezideratelor naționale românești.

Rezultatele cercetării evidențiază realitatea că în ceea ce privește spațiul transivănean Biserica Ortodoxă a fost din punct de vedere politic și cultural reprezentanta și purtătoarea caracterului național al românilor și astfel a constituit unul din principalii factori de construcție ai identității naționale.

În capitolul al VII-lea am interpretat și desprins semnificațiile transmise de pastoralele și cuvântările clericilor ortodocși din Transilvania cu privire la misiunea Bisericii în societatea ardeleană.

Din cuprinsul cercetării semnificațiilor transmise de pastoralele și cuvântările clericilor ortodocși din Transilvania publicate în presa bisericească reiese ideea potrivit căreia tagma clericală ardeleană a avut rolul de a culturaliza și instrui poporul în vederea stimulării acestuia pe următoarele direcții ce conduc la edificarea națiunii-stat: dorința ființării ca națiune, realizarea coeziunii în simțire și gândire, organizarea coerentă politico-socială, formularea și inocularea crezului ideologic național, cultivarea valorilor și intereselor naționale printr-o mobilizare a resurselor națiunii din punct de vedere politic, cultural, economic, acțiuni patriotice și eroism, precum și edificarea statului național pe temeiul apărării naționale ce presupune dobândirea și protejarea următoarelor valori: independența, autodeterminarea, apărarea teritoriului național, protejarea spirituală și fizică a cetățenilor, precum și guvernarea în concordanță cu necesitățile, valorile și năzuințele națiunii. (vezi figurile 5, 6 și 8)

Ierarhii ortodocși ardeleni au evidențiat în cuvântările lor faptul că Biserica Ortodoxă Română este în cadrul națiunii române un factor determinant al disciplinei morale, supremul temei al ordinii civice și un hotărâtor criteriu de naționalitate.

Clericii ortodocși din Transilvania le-au transmis românilor în cuvântările lor să asculte de legile morale și să le împlinească pe cât se poate, pentru că respectarea rânduiei și a moralei evanghelice în comunitate reprezintă o virtute și o resursă umană indispensabilă pentru ceea ce înseamnă progresul unei națiuni; au comunicat faptul că manifestarea respectului pentru Legea românească presupune integrarea în simfonia întregului (om, natură, Dumnezeu), este o manifestare tainică a identității naționale și o plasticizare a contemplării rânduiei creației menținute providențial de Dumnezeu potrivit înțelepciunii Sale, care poate fi înțeleasă și ca urmare a studierii formelor spirituale, artistice și fizice în care se circumscrie viața umană.

Reprezentanții Ortodoxiei românești au urmărit să folosească credința religioasă ca suport motivațional pentru formarea atitudinilor și desfășurarea acțiunilor de renaștere națională potrivit dictonului: ”a fi un bun creștin ortodox, presupune a fi și un bun român.”

Rezultatele cercetării arată că Biserica Ortodoxă din Transilvania s-a angajat politic și social în lupta pentru respectarea drepturilor credincioșilor săi (români) în concordanță cu vocația sa umanitară de a elibera comunitatea românească din suferință, exploatare și nedreptate.

Clerul ortodox alături de credincioșii români din Transilvania au conlucrat pentru a-și menține ființa națională, graiul și credința în tumultul grelelor încercări ale vremii implicându-se jertfelnic în lupta pentru conservarea identității naționale și urmărirea aspirațiilor naționale românești.

Rezultatele studiului confirmă faptul că Biserica Ortodoxă le-a oferit românilor ardeleni posibilitatea și suportul spiritual și material de a putea rezista în matca spirituală strămoșească (creștinismul răsăritean), neacceptând religia propagată de comandamentul austro - ungar; a cultivat și păstrat în sânul comunității românești conștiința unității bazată pe aceeași limbă română și etnogeneză, creând astfel premisele luptei de rezistență împotriva maghiarizării.

Teza atestă faptul că, prin creștinismul ortodox națiunea română s-a evidențiat în arealul european păstrându-și identitatea proprie și în consecință a imprimat apărării naționale o dimensiune spiritual - religioasă.

Clericii Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania au influențat domeniul apărării națiunii românești prin mai multe activități, dintre care se pot aminti următoarele: valorificarea mărturiilor istorice ce atestă continuitatea și vechimea românilor în arealul național românesc; cultivarea sentimentului de dragoste și devotament față de Patrie și propriul Neam prin cultivarea, creșterea și transmiterea limbii române, a cultului ortodox, a culturii și a simbolurilor naționale, a miturilor și amintirilor comune, a tradițiilor istorice și a ritualurilor comunității, ce au un rol deosebit în construirea unei structuri identitare românești; stimularea forțelor creatoare ale neamului, a calităților lui, a priceperii și a geniului său; corectarea defectelor și a slăbiciunilor și păstrarea vie a forței morale a națiunii; crearea sentimentului comunitar și afirmarea superiorității intereselor națiunii române în raport cu cele ale grupurilor sau indivizilor; unificarea forțelor Neamului pentru realizarea intereselor naționale; deșteptarea conștiinței naționale în sensul afirmării dreptului la libertate, independență, suveranitate și progres social.

Implicarea slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania pentru reîntregirea Țării recunoaște Bisericii un rol important în lupta pentru refacerea unității teritoriale a României. Totodată, activitatea culturală și patriotică a publicațiilor bisericești ce a avut ca obiectiv dezvoltarea unei mentalități populare cu caracter național a contribuit la pomovirea conștiinței naționale românești și a loialității românilor față de dezideratul întemeierii Statului Român unitar.

Evidențierea acestei realități prin rememorarea faptelor istorice m-a determinat să înscriu instituția Bisericii Ortodoxe în lista actorilor geopolitici și să remarc faptul că

cercetarea misiunii clericilor ortodocși și a implicației acestora în viața statelor naționale reprezintă o temă de interes pentru lumea academică.

Fără a avea pretenția unei prezentări exhaustive a problematicii studiate cred că demersul meu va contribui la aprofundarea ulterioară a temei, precum și la identificarea unor subiecte conexe ce implică valorizarea paradigmatică a relației Bisericii Ortodoxe Române cu națiunea română.